

Ключові слова: Європейська комісія, екологічна політика ЄС, Програма дій з навколишнього середовища, інвентаризація парникових газів, ЄС система торгівлі викидами.

Резюме

Кожушко Д. Б. Система правового регулювання інвентаризації антропогенних викидів парникових газів держав Європейського союзу.

Стаття присвячена дослідженню системи правового регулювання інвентаризації парникових газів ЄС. Індустріально розвинуті країни використовують гнучкі механізми регулювання. При цьому, то или иное государство, в первую очередь, руководствуется собственными национальными интересами и строит внутренние механизмы, для корректировки экономического развития, по достижению глобальных экологических целей.

Ключевые слова: Европейская комиссия, экологическая политика ЕС, Программа действия по окружающей среде, инвентаризация парниковых газов, ЕС система торговли выбросами

Summary

Kozhushko D. The system of legal regulation inventory of anthropogenic greenhouse gas emissions states of the European Union.

The article deals with the research of the system of legal regulation of greenhouse gas inventory of the EU. Industrial countries use the flexible mechanisms of regulation. At the same time, State, in the first place guided by its own national interests and build internal mechanisms for adjustment of economic development, to achieve the global environmental goals.

Key words: European commission, environmental policy of the European Union, General Union environment action programme, greenhouse gas inventory, EU Emissions Trading System (EU ETS).

УДК 347. 95 + 965.45

Н. А. ЛЯШЕНКО

Надія Анатоліївна Ляшенко, здобувач Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**ВПЛИВ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
НА ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ**

Доволі часто в Україні з появою того чи іншого нормативного акта або певних змін у правовій системі виникає спокуса називати це явище революцією. Так, більшість депутатів Верховної Ради України натхненно зустріли Конституцію України, Помаранчеву революцію тощо. Так само відреагували фахівці й на ратифікацію Верховною Радою України 17 липня 1997 р. Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року. Зокрема, українські вчені зазначали, що ця подія відкрила новий етап у розвитку української юриспруденції у питаннях юридичного захисту прав людини та основних свобод. При цьому С. Шевчук вказує, що в Україні мають місце складні та багатоаспектні проблеми, пов'язані зі сприйняттям позитивного права в контексті чинної правової системи України та рішеннями Європейського суду з прав людини¹ (далі – Європейський суд). З наведеної думки можна зробити висновок, що в Україні існують істотні проблеми зі сприйняттям та застосуванням практики Європейського суду. Інший український вчений зазначає, що ратифікація Україною Європейської конвенції з прав людини створила нову правову ситуацію в системі захисту прав людини в Україні. Перед правниками постала вимога, з одного боку, не відступати від положень Європейської конвенції з прав людини, а з іншого – спиратися у своїх рішеннях на практику Суду щодо розгляду справ про порушення цих прав². Тобто, цим вченим ратифікація Конвенції пов'язується саме із «правниками», які не повинні «відступати від положень Європейської конвенції...», але діяльність правників має бути конкретизованою, оскільки Конвенція не діятиме «самотужки».

Російські вчені, характеризуючи значення рішень Європейського суду з прав людини, вказували на те, що їх вплив на російське законодавство, правозастосовну практику, науку і правосвідомість громадян тощо виражається в їх функціях. При цьому, поряд із загальними функціями джерел права, рішення Європейського Суду виконують ряд своїх специфічних функцій: тлумачення, формування досвіду застосування Конвенції і Протоколів до неї, вдосконалення законодавства та правозастосовної практики, вдосконалення правосуддя, інформаційну, впливу на правосвідомість, взаємодії з наукою і розвитку правової доктрини³. Тобто, із аналізу цієї думки можна зробити висновок про те, що рішення Європейського суду діятимуть самостійно і збагачуватимуть правову систему країни. С такою думкою важко однозначно погодитися, оскільки будь-який закон потребує його визнання та застосування суспільством, контролю з боку уповноважених представників держави тощо.

Інший російський вчений Л. Г. Гусейнов зазначає, що саме юридичне, а не «територіальне» застосування зобов'язань у галузі прав людини прямо визначене в Європейській конвенції з прав людини. Стаття

1 Конвенції встановлює, що держави-учасниці забезпечують права і свободи кожному, хто знаходиться під їхньою юрисдикцією. Європейська комісія і Європейський суд з прав людини неодноразово підкресливали, що термін «юрисдикція» не обмежений національною територією Високих Договірних Сторін; відповідальність останніх може наставати у зв'язку з діями національних властей, що спричинили наслідки поза межами відповідної території⁴. Тобто, з позиції Л. Г. Гусейнова та редакції ст. 1 Конвенції випливає, що держава має забезпечувати права громадян, які перебувають під її юрисдикцією, зокрема, й тоді, коли вони знаходяться і на територіях інших держав. Але важливим залишається те положення, що не зважаючи на зобов'язання України забезпечувати права громадян, мають місце їх численні звернення до Європейського суду. Більше того, такі державні зобов'язання повинні мати подвійний характер: права людини не повинні порушуватися представниками державної влади, а у разі їх порушення вони мають відновлюватися.

Тому саме на цей аспект вважаємо за доцільне звернути увагу.

Так, з січня 1999 р. було започатковано шоквартальний випуск Всеукраїнського журналу «Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі», де, відповідно, публікувалися рішення Європейського суду, наукові статті тощо. Якщо подивитися на сайт «Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі»⁵, то ми помітимо, що до нього давно не вносилися зміни і його не оновлювали. На момент написання автором даної статті на сайті зроблено анонс, що готується до випуску новий номер журналу «Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі» за 1 квартал 2006 року. Тобто, запізнення з випуском журналу становить дев'ять років! Це показник реального ставлення українських правників до рішень Європейського суду з прав людини і попиту на таку інформацію. Отже, не можна однозначно погодитися з І. С. Метловою, що самі рішення мають інформаційне значення, оскільки має існувати цілеспрямоване поширення і попит на таку інформацію. Автор під цілеспрямованим поширенням інформації має на увазі орієнтацію тих чи інших джерел масової інформації на певні верстви населення, включаючи вибірковий підбір інформації на ті чи інші групи фахівців.

Разом із тим на сайті Верховної Ради України з'явилася можливість ознайомлюватися із витягами з рішень Європейського суду з прав людини в хронологічній послідовності⁶, але без будь-яких коментарів.

У зв'язку з цим коротко проаналізуємо останнє рішення Європейського суду у справі «Сердюк проти України» (Заява № 61876/08), Страсбург 12 березня 2015 р., де в резолютивній частині рішення зафіксовано: порушення ст. 2 Конвенції; відшкодування моральної шкоди у 8000 євро і 15 євро компенсація поштових витрат тощо⁷. В описовій частині рішення йдеться про неправомірні дії органів міліції та прокуратури, які з 13 березня 2002 р. аж до 29 вересня 2011 р. не розслідували справу про вбивство дорослого сина скаржниці. У п. 35 Рішення зазначено: «Суд нагадує, зокрема, що стаття 2 Конвенції зобов'язує органи влади вжити всіх розумних заходів для збереження доказів, які стосуються підозрілої смерті. Хоча це є обов'язком засобів, а не обов'язком результату, вимога щодо оперативності і розумної швидкості також передбачається статтею (див., наприклад, рішення у справах «Гонгадзе проти України» (Gongadze v. Ukraine), заява № 34056/02, пп. 175-177, ЕCHR 2005; «Меркулова проти України» (Merkulova v. Ukraine), заява № 21454/04, пп. 49-51, від 3 березня 2011 року, та «Юрій Слюсар проти України» (Yuriy Styusar v. Ukraine), заява № 39797/05, пп. 76-78 і 82, від 17 січня 2013 року з подальшими посиланнями)».

Отже, з такою позицією Європейського суду важко погодитися, оскільки в ст. 2 Конвенції йдеться про право на життя, а не про дії уповноважених слідчих органів і збереження відповідних доказів, що має забезпечуватися з метою притягнення до відповідальності злочинців. Тобто, це інша площина взаємовідносин, яка і в законодавстві України регламентується по-іншому.

Розглядаючи цю ситуацію з позиції права, зокрема Конституції України, можна стверджувати, що дане рішення Європейського суду не повинно виконуватися в Україні саме з таких підстав, як:

– оскільки в Рішенні не зазначено, що скаржниця зверталася до суду за захистом власних прав і не оскаржувала рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 1 ст. 55 Конституції);

– з попереднього впливає, що вона не використала всіх національних засобів правового захисту, тому не мала права звертатися за захистом своїх прав і свобод до Європейського суду з прав людини;

– порівнюючи Рішення з положенням ст. 56 Конституції України, можна стверджувати, що скаржниця могла і в судах України отримати компенсацію за рахунок держави і ці відносини в силу їх регламентації у ст. 1168, ч. 6, 7 ст. 1176 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) мали розглядатися судами України, що підтверджує невикористання всіх національних засобів правового захисту.

Отже, ст. 13 Конвенції визначає право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, до якого скаржниця не звернулася, а численні скарги до міліції та прокуратури не породжують права на компенсацію завданої моральної шкоди, оскільки вони були спрямовані на продовження слідства, а належним засобом захисту вона не скористалася. Тому відповідно до ст. 35 Конвенції можна констатувати, що «не було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту і не було ухвалено остаточного рішення». Отже, скарга не повинна була прийматися до провадження Європейського суду.

Посилання ж у Рішенні Європейського суду на справу «Гонгадзе проти України» не зовсім коректне, оскільки це виняток, коли Україна визнала скаргу справедливою і погодилася на відповідну компенсацію добровільно. Проте таке визнання державою скарги у справі Гонгадзе – це не привід таку позицію держави, у особливо резонансній справі, сприймати і використовувати як визнання державою усіх подібних справ

проти України. Інакше в усіх подібних рішеннях Європейський суд мав встановлювати суму компенсації в 100 000 євро, адже, виходячи з рівності прав громадян, така аналогія запрошується сама по собі.

Дійсно, не варто очікувати від нашої держави, щоб вона визнавала провину своїх посадовців, за неправомірні дії яких необхідно буде платити, а також встановлювала високі компенсації за правопорушення. Так, у ч. 7 ст. 1176 ЦК однозначно встановлено, що порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, встановлюється законом, тому невиконання вимог закону і навіть відсутність посилань на звернення, відповідно до встановленого порядку, є свідченням неможливості звернення до Європейського суду.

Отже, захищаючи інтереси держави Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини в Міністерстві юстиції України повинен був наполягати на тому, що скаргниця не використала всі способи захисту власних прав і навіть не намагалася цього зробити, оскільки в Рішенні відсутні посилання, що її заяву не було прийнято до провадження суду. В такій і подібній ситуаціях мають домінувати закон, а не емоції, тобто висловлення жалю щодо громадян України, яких тривалий час обманювали правоохоронні органи.

Однак не завжди доводиться сподіватися на об'єктивне сприйняття тієї чи іншої правової ситуації навіть і Європейським судом, оскільки будь-який суд – це передусім люди, які мають бути фахівцями, але знаходяться вони між двох позицій: скаргника і представника держави. Тому звинувачувати Європейський суд в некомпетентності не доводиться в силу того, що готували матеріали для розгляду справи фахівці з України, а наведене на сайті Верховної Ради України рішення Європейського суду не повне. І ми позбавлені можливості об'єктивно розглянути дану правову ситуацію. У зв'язку з цим автор вважає, що для об'єктивної оцінки порядку розгляду справи Європейським судом та його рішення має надаватися зміст скарги, правова позиція Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини в Міністерстві юстиції України і лише потім – саме Рішення. Лише такий матеріал можна проаналізувати об'єктивно і він виконуватиме певну правову роль. У розглядуваному ж рішенні Європейський суд дуже широко тлумачить поняття «право на життя», пристосовуючи до нього діяльність правоохоронних органів з розслідування злочинних дій проти покійного. Отже, в такому разі слід навчитися правильно сприймати правову позицію Європейського суду, мотиви, які призвели до остаточного висновку тощо.

Зокрема, у РФ має місце дискусія щодо визнання правових позицій Європейського суду з прав людини джерелом права. Так, І. С. Метлова вважає, що правові позиції Європейського Суду з прав людини не можуть виступати джерелом права, оскільки вони є складовою частиною того чи іншого рішення – джерела права. Виділення правових позицій з рішень Суду спричинить за собою втрату останніми прецедентного характеру⁸.

В. З. Абдрашитова заперечує таку думку та вказує, що практика Європейського суду з прав людини свідчить, що виробляючи свої правові позиції Європейський Суд встановлює єдині стандарти правопорядку для держав – учасників Конвенції і тим самим виходить у своїх рішеннях за рамки тлумачення й конкретизації права, створюючи прецеденти як повноцінні джерела права. Правові позиції Європейського Суду є свого роду «квазінормами», що містять у собі специфічну, автономну інтерпретацію правових понять у світлі Конвенції⁹.

Автор же вважає, що рішення будь-якого суду як правовий акт без описової та мотивувальної частин – це ніщо, оскільки не можна відривати передумови ухвалення рішення від його остаточного висновку. Прецедентне рішення суду – це насамперед оригінальне рішення з тих питань, які до цього часу судами не вирішувалися або вирішувалися не так. Тому наступники мають враховувати, з якими вимогами сторони звернулися до суду і якими мотивами суд обґрунтував своє рішення, щоб не повторити помилок у наступних зверненнях до Європейського суду, а також встановити, а чи саме рішення такого суду є бездоганим в контексті прив'язки до певної норми Конвенції. Отже, правові позиції Європейського суду так само мають цікавити фахівців, як і остаточне його рішення. Особливо це стосується науковців, які на відміну від скаргників сприйматимуть рішення як підставу для удосконалення власних знань, розуміння й застосування положень Конвенції.

Таким чином, розглядаючи зазначені вище функції рішень Європейського суду, ми маємо визнати, що вони повинні бути систематизовані та персоніфіковані за значенням. Передусім автор вважає важливим аспектом вплив рішень на науку, оскільки її розвиток буде позитивно діяти на всі інші напрями. Пояснити це не складно на наочному прикладі. Так, інформація про виграні громадянами України справи в Європейському суді з прав людини і отримання компенсації завданої шкоди не може бути безпосередньо використана іншими громадянами, оскільки за відсутності у них належної кваліфікації, зокрема й у складанні процесуальних документів, вони не зможуть належно звернутися до Європейського суду та виграти там справу.

Отже, інформація про сам факт виграшу справ громадянами України у Європейському суді є позитивним явищем та має стимулювати інших осіб на звернення до даного суду, навіть у тому разі, коли особі усіма судовими інстанціями в Україні було відмовлено у задоволенні її вимог. Тому про задоволення вимог скаргника Європейським судом скорочена інформація має поширюватися через різні засоби масової інформації, а не тільки викладатися стисло в спеціальних юридичних виданнях – в газеті «Урядовий кур'єр» (ст. 4 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини») ¹⁰.

Російські ж науковці з цього приводу висловлюються так: «Для реалізації рішень Європейського Суду з прав людини в Росії необхідно, щоб: по-перше, текст рішення російською мовою був доступний для озна-

йомлення всіма заінтересованими особами; по-друге, текст рішень повинен бути настільки ж офіційним, як і текст самої Конвенції, перекладений російською мовою»¹¹. Тобто, І. С. Метлова розцінює рішення Європейського суду цікавим лише «заінтересованим особам», проте не визначає коло таких осіб, хоча така позиція не виправдано звужує доступ до такої інформації усіх верств населення.

Отже, автор вважає, що скорочена інформація про ухвалене Європейським судом рішення за скаргою громадянина певної країни повинна поширюватися в засобах масової інформації, а для фахівців має надаватися можливість ознайомитися як з документами, що розглядалися в цьому суді та на підставі яких було ухвалено саме рішення, так і з самим рішенням.

Припустимо, що судді ознайомлюватимуться з відповідними рішеннями Європейського суду з прав людини, але кожен із них сприйматиме інформацію суб'єктивно, і тоді виникатиме необхідність узагальнювати практику застосування ними Конвенції, як це має місце при проведенні Верховним Судом України узагальнень судової практики з окремих питань (наприклад, у спадкових справах) та висловлення позиції суду у постановках пленумів.

Набагато кращим здається варіант обговорення складних та/або проблемних питань науковцями із подальшим залученням законотворців, практикуючих юристів, включаючи, суддів, адвокатів та інших фахівців у галузі права. При цьому в наукових роботах, присвячених тим чи іншим напрямом, кожен фахівець шукатиме цікавий для себе матеріал. Наприклад, науковці мусять аналізувати весь обсяг інформації щодо діяльності Європейського суду та застосування положень Конвенції, але обов'язково звертати увагу на дослідження, які проводяться вченими різних країн^{12,13,14,15,16}, адвокати можуть орієнтувати свої пошуки на питання звернення до Європейського суду та участі у розгляді справ даним судом^{17,18}, особливостях вирішення спірних питань цим судом¹⁹, судді ж – на впровадженні рішень Європейського суду в їх професійну діяльність^{20,21,22}.

Важливим напрямом запровадження інформації в життя суспільства автор вважає підготовку студентів на прикладах тлумачення Конвенції в практиці Європейського суду з прав людини^{23,24,25}. У цьому контексті заслуговує на увагу наукова діяльність кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури Київського національного університету імені Тараса Шевченка, де на спеціалізації «Адвокатура» магістрат викладаються такі спецкурси: «Участь адвоката в Європейському суді з прав людини», «Методика застосування адвокатом практики Європейського суду з прав людини при здійсненні захисту та представництва в Україні»²⁶.

Дискусійним здається й питання про те, чи можуть рішення Європейського суду, ухвалені проти інших країн, застосовуватися в українській правовій системі? Дійсно, питання їх безпосереднього виконання не стосуються України, але закладені в таких рішеннях доктрини мають враховуватися і українськими вченими, законотворцями, адвокатами, судьями та іншими фахівцями в галузі права з метою застереження від помилок у питаннях регламентації суспільних відносин, а також в охороні й захисті прав громадян України.

Автор вважає, що Україна не повинна очікувати перевірки Європейським судом з прав людини рішень, ухвалених національними судами, коли у подібній справі ним вже було ухвалено рішення проти іншої країни. У такому випадку особа виграє справу, і держава буде змушена відшкодувати їй значні суми компенсації, а європейська спільнота – визначити рівень правової системи України за кількістю звернень до Європейського суду та задоволених ним скарг.

Отже, має бути запроваджений механізм застереження звернень до Європейського суду з прав людини, тобто, всебічної перевірки прийнятих судами рішень на їх відповідність Конвенції та практиці Європейського суду, а не тільки законодавству України.

У зв'язку з цим автор вважає необхідним, щоб касаційна інстанція та Верховний Суд України, коли до нього звертаються після розгляду справи касаційною інстанцією, переглядали рішення відповідно до вимог Конвенції та досвіду розгляду справ Європейським судом і несли за це персональну відповідальність. У такому випадку питання судового перегляду рішень вищими судовими інстанціями перестане бути формальним, а судді відповідатимуть за наслідки своєї діяльності.

При цьому в цих інстанціях має домінувати не тільки принцип змагальності, коли суди реагують на правові позиції сторін у справі, а й принцип верховенства права в найвищому його розумінні, тобто в порівнянні з європейськими стандартами. Отже, суди вищих інстанцій України мають оцінювати не тільки позицію сторін, а й ставлення до подібних відносин з боку Європейського суду навіть без посилань з боку сторін на рішення або практику цього суду. Тобто, судді судів вищих інстанцій мають турбуватися про імідж України за кордоном і оцінювати перспективу подання скарги до Європейського суду з прав людини.

Альтернативним варіантом може бути наділення Верховного Суду України повноваженнями щодо перегляду рішень судів нижчих інстанцій у порядку нововиявлених обставин на предмет відповідності таких рішень європейським стандартам з метою усунення правопорушень прав громадян національними судами, щоб тим самим застерегти у майбутньому звернення до Європейського суду. За таким умов відпаде необхідність компенсувати особі, за рахунок державного бюджету, завдані українським правосуддям збитки. При обґрунтованості правопорушень з боку судів різних інстанцій необхідно наділити Верховний Суд України правом визначати компенсацію завданої шкоди, а також винних осіб, з наступною передачею їх справ на розгляд дисциплінарних комісій або Вищої ради юстиції. Право ж на скасування рішень судів нижчих інстанцій у Верховного Суду є.

В усякому разі, коли одна й та сама справа тричі потрапляє на розгляд суду касаційної інстанції – це нонсенс для правової системи, і такі випадки є очевидним свідченням недосконалості судової гілки влади та

правової системи України взагалі. Щоб застерігати та усувати такі ситуації, вважаємо за доцільне наділити Верховний Суд України правом законодавчої ініціативи, а не розробкою напівофіційних і обов'язкових тільки для судів постанов.

¹ Шевчук С. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод: практика застосування та принципи тлумачення у контексті сучасного українського праворозуміння / С. Шевчук // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=416>

² Головатий С. Нові можливості щодо захисту прав людини в Україні / С. Головатий // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 1999. – № 1. – С. 11.

³ Метлова И. С. Решения Европейского Суда по правам человека в системе источников российского права : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / Ирина Сергеевна Метлова – М., 2007 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.disserscat.com/content/resheniya-evropeiskogo-suda-po-pravam-cheloveka-v-sisteme-istochnikov-rossiiskogo-prava#ixzz3gM6UgwZ8>

⁴ Гусейнов Л. Просторові межі дії Європейської конвенції з прав людини / Л. Гусейнов // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=108>

⁵ Сайт «Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurocourt.in.ua/About.asp>

⁶ Сайт Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_a49

⁷ Справа «Сердюк проти України» (Заява № 61876/08) Страсбург 12 березня 2015 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_a49

⁸ Метлова И. С. Указ. соч.

⁹ Абдраштова В. З. Теоретико-правовые основы исполнения решений Европейского Суда по правам человека : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / В.З. Абдраштова. – М., 2008 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.disserscat.com/content/teoretiko-pravovoye-osnovy-ispolneniya-reshenii-evropeiskogo-suda-po-pravam-cheloveka>

¹⁰ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

¹¹ Метлова И. С. Указ. соч.

¹² Николаев А. М. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод: конституционно-правовой механизм реализации в Российской Федерации: автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; муниципальное право» / Андрей Михайлович Николаев. – М. : Российский государственный социальный университет, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dislib.ru/yuridicheskie/15726-5-evropeyskaya-konvenciya-zaschite-prav-cheloveka-osnovnih-svobod-konstitucionno-pravovoy-mehanizm-realizacii-rossiyskoy-federacii.php>

¹³ Зимненко Б. Л. Международное право и правовая система Российской Федерации : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.10 / Б. Л. Зимненко. – М., 2006. – 376 с.

¹⁴ Антропов Р. А. Роль Европейского Суда в процессе рассмотрения жалоб о нарушении основных прав и свобод человека : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / Р. А. Антропов ; Академия МВД. – М., 2002. – 144 с.

¹⁵ Манукян В. И. Европейский суд по правам человека: право, прецеденты, комментарии : науч.-практ. пособ. / В. И. Манукян. – К. : Истина, 2006. – 368 с.

¹⁶ Бондарь Н. С. Конвенционная юрисдикция Европейского Суда по правам человека в соотношении с компетенцией Конституционного Суда Российской Федерации / Н. С. Бондарь // Журнал российского права. – 2006. – № 6.

¹⁷ Курдюков Д. Г. Право на жалобу в контексте Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 г. : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / Д. Г. Курдюков ; КГУ. – Казань, 2001. – 21 с.

¹⁸ Обращение в Европейский Суд по правам человека / под общ. ред. Ф. Лича. – М. : Мемориал, 2006. – 478 с.

¹⁹ Де Сальвиа М. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/697021/>

²⁰ Применение Европейской конвенции о защите прав человека в судах России / под ред. А. Л. Буркова. – Екатеринбург : Изд-во Уральского университета, 2006. – 264 с.

²¹ Воронцова И. В., Соловьева Т. В. Постановления Европейского Суда по правам человека в гражданском процессе Российской Федерации / И. В. Воронцова, Т. В. Соловьева ; под ред. О. В. Исаенковой. – М., 2010 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lawmix.ru/commlaw/231>

²² Дарда А. В. Проблемы толкования национальными судами общепризнанных принципов международного права : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / А. В. Дарда ; РУДН. – М., 2003. – 148 с.

²³ Обухова Е. С. Интеграция Российской Федерации в европейское правовое пространство в контексте деятельности Европейского Суда по правам человека : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / Е. С. Обухова. – М., 2006. – 25 с.

²⁴ Моул Н. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 6. Право на справедливое судебное разбирательство. Прецеденты и комментарии (учеб.-метод. пособ.) / Н. Моул, К. Харби, Л. Б. Алексеева. – М. : Российская академия правосудия, 2002. – 326 с.

²⁵ Торкунова Е. А. Правовая основа реализации конституционного права российских граждан на судебную защиту в Европейском суде : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / Е. А. Торкунова ; МГИМО. – М., 2002. – 177 с.

²⁶ Робочі програми «Участь адвоката в Європейському суді по правах людини»; «Методика застосування адвокатом практики Європейського суду з прав людини при здійсненні захисту та представництва в Україні» для студентів галузі знань «Право», напряму підготовки «Правознавство» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://law.univ.kiev.ua/kafedry/notarialnoho-ta-vykonavchoho-protsesu-i-advokatury?lang=uk_UA.UTF-8,%20uk_UA,%20uk_UA.KOI8-R,%20uk_UA.CP1251,%20uk_UA.CP866,%20uk_UA.ISO8859-5,%20ukrainian

Резюме

Ляшенко Н. А. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на правову систему України.

У статті проаналізовано правовий статус рішень Європейського суду з прав людини та їх вплив на правову систему України, наукова доктрина українських вчених та практиків – фахівців у галузі права та деякі рішення ЄСПЛ. Внесено ряд пропозицій щодо вдосконалення судової системи України. Зокрема, розширення повноважень Верховного Суду України щодо перегляду рішень судів нижчих інстанцій на предмет їх відповідності принципу верховенства права та світовим стандартам захисту прав людини.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, рішення, практика, тлумачення.

Резюме

Ляшенко Н. А. Влияние решений Европейского суда по правам человека на правовой систему Украины.

В статье проанализированы правовой статус решений Европейского суда по правам человека и их влияние на правовую систему Украины, научная доктрина украинских ученых и практиков – специалистов в области права и некоторые решения ЕСПЧ. Внесен ряд предложений по совершенствованию судебной системы Украины. В частности, расширение полномочий Верховного Суда Украины по пересмотру решений судов низших инстанций на предмет их соответствия принципу верховенства права и мировым стандартам защиты прав человека.

Ключевые слова: Европейский суд по правам человека, Конвенция о защите прав человека и основных свобод, решения, практика, толкование.

Summary

Lyashenko N. Effect of making the European court of human rights in Ukraine legal system.

The article analyzes the legal status of the European Court of Human Rights and their impact on the legal system of Ukraine, Ukrainian scientific doctrine scientists and practitioners - experts in law and some of the decisions of the ECHR. Made a number of proposals for improving the judicial system of Ukraine, in particular, the expansion of the Supreme Court of Ukraine to review the decisions of the lower courts for their compliance with the rule of law and international standards of human rights.

Key words: European Court of Human Rights, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, decision, practice and interpretation.

УДК 347.6+ 347. 98+ 919.1+961.1

Л. В. СКОК

Лілія Володимирівна Скок, здобувач Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПОРЯДОК СПАДКУВАННЯ У НІМЕЧЧИНІ: РОЗМЕЖУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ МІЖ СУДОМ ТА НОТАРІУСАМИ

Характерною відмінністю правової системи Німеччини від України у контексті нотаріальної діяльності зокрема та з вчинення нотаріальних дій щодо спадкування майна є те, що у Німеччині історично склалися коло осіб, які здійснюють нотаріальну функцію: *нотаріус*, який призначається пожиттєво для надання нотаріальних послуг. Така діяльність є його основною професійною діяльністю (п. 1 § 3 Закону Німеччини про нотаріат); нотаріус-адвокат – в судових округах, у яких на 1 квітня 1961 р. нотаріальні послуги надавалися як додатковий вид діяльності, нотаріусами призначалися адвокати на час їх допуску до адвокатської діяльності в певному суді для одночасного здійснення двох професій, тобто адвоката і нотаріуса (*Anwaltsnotare*) (п. 2 § 3 Закону Німеччини про нотаріат); окружні державні (земельні) нотаріуси (*Bezirknotare*) ті, які здійснюють свої повноваження у федеральній землі Баден-Вюртемберг (§ 114 Закону Німеччини про нотаріат, але згідно з п. 1 даної норми цим Законом не регламентуються норми про трудові відносини, їх компетенцію, діловодство, включаючи порядок оскарження)¹ та суди, відповідно до Цивільного укладення Німеччини (далі – ЦУН)². Але суди наділялися основними функціями у питаннях спадкування, а нотаріуси – лише допоміжними повноваженнями. Проте у 2013 р. було прийнято Закон Німеччини про передачу нотаріусам повноважень у сфері добровільної юрисдикції (*Gesetz zur Übertragung von Aufgaben im Bereich der freiwilligen Gerichtsbarkeit auf Notare vom 26.06.2013: in der Redaktion vom 01.09.2013*)³ згідно з яким було розширено повноваження нотаріусів щодо вчинення нотаріальних дій зі спадкування майна.

Не будемо давати передчасну оцінку даного акта щодо розподілу повноважень між судами і нотаріусами Німеччини у питаннях спадкування, а спробуємо сприйняти його у контексті найбільш важливих питань